

SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE
CENTAR ZA INFORMACIJU I
DOKUMENTACIJU I VEŠTAČENSTVO
iv. br. 4890
IGN. СВ. М. ГРЕБЕНАЦ

ИЗ СРПСКОГ УСТАВНОГ ПРАВА

- I. О количнику
- II. О квалификованим посланицима.

СА ПРЕДГОВОРОМ

Г. ЖИВОЈИНА М. ПЕРИЋА

Проф. права на Универзитету, народног посланика

БЕОГРАД

Штампарија „Штампе“ Ст. М. Ивковића и Комп.

1910.

427
79 u

КРЕДИТНА СРЕБА
ПРЕДПРИЈЕТИЈЕ
БЕОГРАД

Ив. Гр.
5554

5554

СЕНИ

СВОГА ОЦА

Михаила Гребенчанина

Адвоката ваљевског

ПОСВЕЋУЈЕ

СВОЈ ПРВИ РАД,

МЛАЂИ СИН.

5554

ИЗ СРПСКОГ УСТАВНОГ ПРАВА

- I. Предговор г. Перића
- II. О количнику
- III. О квалификованим посланицима

О корисности пропорционалнога изборног система непрестано се још, и од стране правних писаца и од стране публициста, дискутује. Изгледа нам да је тај систем, данас када је он у приличној мери опробан, више споран него пређе. То долази отуда, мислимо, што је он у пракси у земљама које упражњавају форму владавине названу парламентаризам, ма да га ни све земље, са таквом владавином, нису још усвојиле, као што је нпр. случај са Француском Републиком. Познато је да се та форма владавине одликује могућношћу, ако не правном а оно фактичком, коју парламенат има да изиђе из оквира своје уставне, правилне и нормалне, улоге, улоге законодавне, и да уђе у круг послова власти извршне, противно начелу да парламенту таква власт не припада нити може припадати. Другим речима, у парламентаризму, парламанат, на крају крајева, присвоји за себе, стварно, и власт извршну, то јест постане апсолутна власт, пошто је свака она власт апсолутна која у својим рукама има и законодавну и извршну власт. На тај начин, парламенат, у државама са парламентаризмом, не само доноси законе, већ још он ту и *управља, влада*, истина не непосредно већ посредно, преко министара који су у његовој потпуној зависности, док су то, то јест док су министри. Ако који члан владе хоће да се еманципује, то он може постићи само по цену свога министар-

скога положаја. Док је министар, он је зависан од парламента, а када од овога не зависи, он није више министар.

Разуме се да је такав систем владавине, парламентаризам, један од најгорих од свих који су се у државама, у току историје, изређали. Он је, прво, рђав зато што је апсолутист који се зове парламенат не само правно већ и фактички неодговоран, због чега је тај апсолутист опаснији него владалац аутократ који, будући је он једна одређена физичка личност, може, ако не правно, а оно бар фактички да буде одговоран. Напоследку, и то није најмања махна парламентаризма, парламенат који *управља* најгори је управник: он је најгори управник стога што у управљању, као и у свакој радњи, акцији, мора бити неког диригентног средишта, а тога нема код владавине коју врши парламенат, дакле један скуп људи, нема, нити, природно, тога може бити. Отуда, државна управа, администрација, најлошија је у земљама које практикују парламентаризам. Оне личе на задругу у којој би сви задругари били старешине: кад има много старешина, то је тако исто као када не би било ни једног, а задруга без старешине нема услова, не само за напредовање него ни за опстанак.

Парламентаризам не би још показивао, у тој мери, штетне особине, када би у парламенат долазила само она странка која на изборима добије апсолутну већину. И ако, у опште, једно тело, па ма оно било састављено и из једне једине политичке партије, није погодно — мало час видесмо зашто — да управља, влада, опет се мора признати да је, за управу, владу, мање способан скуп људи који би био партиски подељен (хетероген) него скуп који би, у томе погледу, био једноставан (хомоген):

у првом случају, још мање него у другом, недостаје оно јединство које је тако нужно, казали смо горе, код сваке акције. Отуда, сваки онај систем бирања који тежи томе да у парламенат уђу представници сваке, ма и најмање странке, фракције, — а у тој тежњи се најдаље иде код представништва мањине — није ни мало пробитачан за државе са парламентаризмом: парламенти, састављени из многих странака и група, апсолутно су неспособни да владају, неспособни су зато што у њима не само да нема јединства воље него у њима нема у опште *никакве воље*: не може бити говора о вољи у једном парламенту код кога се тенденције појединих странака, јер су једна другој противне, паралишу, уништавају. Владавина парламента и пропорционализам не иду један с другим: пропорционализам тада само увећава зло које и без њега постоји, а то зло је, као што смо видели, влада парламента.

Стога, овде треба бирати: ако се жели да парламенат управља — жеља која би, свакако, била погрешна — онда треба да у њему буде само једна странка, она која је из избора изишла са апсолутном већином гласова; а ако се хоће — што је једино правилно и корисно — да парламенат остане у својим уставним границама, да остане само законодавно тело и ништа више, тада се не само може већ и треба завести пропорционални систем бирања. Када парламенат има једино да доноси законе, врло је корисно да се, о законским предлозима, чује свачије мишљење, а то је, пак, омогућено пропорционалним системом.¹

¹ Ми смо се, на овој теми, задржали и у једном свом ранијем чланку, штампаном у *Недельном Прегледу*, у броју од 3. Августа 1908. год. (број 16.), под насловом: „Општински парламентаризам“.

Наравно, да и код нас треба желети да се Народна Скупштина ограничи на своју законодавну функцију, што, на жалост, сада није остварено. И у нади да ће се то остварити, чему би нарочито допринело категоричко одбацавање радикаскога схватања о улози владаоачевој у уставној монархији, схватање и нашем Уставу противно и за државу веома штетно, ми мислимо да систем представништва мањине, унесен у наш основни земаљски закон, треба одржати и, осим тога, још и развити.

* * *

Ми кажемо да тај систем треба још и развити. То велимо стога што је њега наш Уставотворац, оном одредбом члана 92. став 4.: „Ако једна кандидатска листа не добије ни количник, њени се гласови придају кандидатској листи са највећим бројем гласова“, чудновато ограничио. Истина је да срачунавање код пропорционалнога система није, у свима државама у којима је он примењен, исто, што се врло лепо може видети и из расправе: *О пропорционалној систему*, публиковане од аутора М. П. и К. С. у *Делу* (свеска за Април, 1906. год.), али је ипак сигурно да се наведена одредба Уставна не може никако бранити. Она доводи, у пракси, до последица крајње неправичних и апсурдних.¹ Али, такав је Устав, и он

¹ Г. Г. М. П. и К. С., у горњој расправи својој (стр. 72. и 73.), веле о Струје-евом систему срачунавања (усвојеном код нас у чл. 92. став 4. Устава) ово: *Струје-ев (Најмањелски) систем*. Састоји се у томе да се сва допунска места придаду оној листи која буде имала највећи број гласова. Овај је систем за једно кратко време био примењиван у неким изборним обла-

се, наравно, мора применити, и ту као и свуда, док се не би изменио. Што не треба, то је: увећавати погрешност, па, дакле, и штетност. тога система, нетачним тумачењем извесних одредаба Устава, а на име чланова 92. и 99.. Реч је о питању о броју количника одређених за израчунавање изборнога резултата. Има ли их два, као што је то било по Закону о Изборима Народних Посланика од 25. Марта 1890., један за посланике са општим а један за посланике са специјалним условима, или постоји само један количник?

Питање се поставило, а због разлике између чл. 100. Устава од 1888. год. и чл. 99. данашњег Устава у којима су одредбе о квалификованим посланицима, одмах после доношења данашњег Устава. Већ у броју од 31. Авг. 1903. год. *Гласа права, судства и администрације* Милан Ст. Марковић се њиме занима, налазећи да, и по садашњем Уставу, постоје два количника. У истом смислу и г. С. Јовановић, у својој књизи *Уставно Право*, стр. 91.. Мишљење да садашњи Устав зна само за један количник, онај из чл. 92., заступао је г. Никола Исајиловић, судија Шабачкога Првостепеног Суда,

стима у Швајцарској где је дао врло рђаве резултате. У Белгији је 1909. изазвао читаву буру од негодовања, стишану тек пошто је пројект закона, којим се хтео увести као државни изборни систем, био тргнут и клерикално министарство, које га је покушало увести, дало оставку.

„Недостаци су система очевидни и чине га много нерационалнијим и од самог система већине: по њему се нпр. врло лако дешава да већину представника добије мањина бирача, ако је ова јаче концентрисана.“

најпре у *Српској Застави* (год. 1903.), а затим, у опширнијем обиму, у *Недељном Прегледу*, а у чланку „Питање о количнику“ (број од 6. Јула 1908. год.). Истога је мишљења и г. Петар Максимовић, адвокат, у своме чланку: „О квалификованим посланицима“, публикованом у *Штампи*, број од 30. Јануара ове године. За два количника, како смо сазнали, изјаснио се и г. Марко Трифковић, у једном предавању одржаном 18. Фебруара о. г., у Клубу Београдских Радикала, али, у колико нам је познато, г. Трифковић то своје предавање није оштампао, те не знамо каквим је аргументима, од његове стране, такво тумачење Устава брањено. Са таквом интерпретацијом (у корист два количника) слаже се и г. Нинко Перић, студент права на нашем Универзитету, у своме чланку: „Један или два количника“, публикованом у *Самоуправи* (број од 23. Фебруара ове год.).

Питање о количницима има практичну важност првога реда. Да ли су два или је само један количник, то веома утиче на изборни резултат. Г. Исаиловић, у своме, у *Српској Застави* наведеном, чланку, показао нам је, *у једном* часу, каква би била физиономија данашње *Народне* Скупштине, да се је, на изборе народних посланика од 18. и 25. Маја 1908. године, применио један количник. Та би физиономија била оваква: у њој би било Старијих Радикала 73 (место 84), Млађих Радикала 51 (место 48), Народњака 24 (место 20), Напредњака 11 (место 7), Социјалиста 1 (као и сада). Свега 160 посланика. По овој статистици, Народњаци и Напредњаци — да се задржимо само на њима — изгубили су осам посланика због двоубога количника.

Мишљење да је Устав од 5. Јуна 1903.

год. одбацио систем двају количника, који је био — по општем тврђењу — усвојен у Уставу од 1888. године,¹ основано је на тако јаким разлозима, о чему ће се читаоци специјално уверити из ове књижице г. Св. Гребенца, да је, по нашем дубоком уверењу, Устав стално, код овога питања, вређан до данас. Аргументима г.г. Исајиловића и Гребенца, међу којима је најглавнији онај да је, из чл. 99. садашњег Устава, отпала одредба: „Ова два посланика (— реч је о квалификованим посланицима —) бирају окрузи истога дана и истим начином као и остале посланике, али одвојено од њих“, која је била у чл. 100. (*in fine*) Устава од 1888. год. и на коју се једино наслањао — ако је и тај наслон био сигуран — Закон о Изборима Народних Посланика од 1890. год., када је прецизирао прописе о двојном количнику, ми ћемо додати само још ову напомену: тешко је претпоставити да је Уставотворац од 5. Јуна 1903. год., који је принцип представништва мањине онолико окрњено оном одредбом из чл. 92. (став 4.), отишао, у том ограничењу пропорционалнога система, дотле да је још, поред те одредбе, задржао и два количника, нити има ма каквих разлога за једну такву претпоставку. Напротив, баш зато што наређује да се гласови оне кандидатске листе која није добила ни количник додају листи са највећим бројем гласова, Уставотворац није ни хтео примити, у члану 99., мисао о дуцлом количнику, већ је, изо-

¹ „Под Уставом од 1888. није се ни једног часа сумњало да постоје два количника, и да та два количника не могу бити једнака, пошто је квалификованих посланика мање него неквалификованих“ : С. Јовановић, *Уставно Право*, стр. 89..

стављајући из њега наређење о овоме, јасно показао да се, за израчунавање изборног резултата, има применити једино став други чл. 92., а то је одредба о једном количнику.

Када је такав, овде, данашњи Устав, онда су и чл. 86. и 87. Закона о Изборима Народних Посланика, у колико су они садржавали одредбе о двогубом количнику, отпале самим ступањем у живот тога Устава (чл. 202. овога). Отуда би се могло рећи да су, за повреду Устава о којој је горе реч, одговорни, прво, Главни Бирачки Одбори и, затим, Нар. Скупштине изабране после промулговања новог Устава. Задржавајући се само на овима последњима, казаћемо да се Нар. Скупштина, код оверавања пуномоћстава посланичких (члан 103. Устава), налази у улози извршне, а не законодавне, власти, што значи да је она имала да, на основу чл. 117. и 202. Устава, примени одредбу уставну о једном количнику, пошто је извршна власт, за коју је иначе закон старији од Устава, у случају да се њих два не слажу, дужна да да, напротив, важности Уставу а не закону, ако је Устав познијега постанка од овога, а по оном правилу да *lex posterior derogat priori*.

Ипак, остаје под сумњом да ли, запета, Главни Бирачки Одбори и Народне Скупштине, доцнији од 5. Јуна 1903. год., заслужују горњи прекор. Примедбу ову чинимо, најпре, стога што, тим самим што је Устав укинуо извесну законску одредбу, не мора бити свака тешкоћа отклоњена, а специјално онда, ако Устав ту одредбу није другом заменио, а, по претпоставци, таква замена је била потребна. Н.пр., по чл. 146., став трећи, Устава, управна власт не може вршити судске послове, због чега не би требало примењивати оне законске прописе,

донесене пре Устава, по којима је полицијска власт последна власт у преступним и злочинним делима као и извршна власт у грађанским споровима: полицијска власт је део управне власти, а ови послови, пак, спадају у судске послове. Па опет та надлежност, и поред чл. 146. став трећи и чл. 202. Устава, није од полицијске власти одузета, из простог разлога што, ако би се то учинило, не би се знало која би власт те послове, док се о томе не би донео нов закон, вршила.

Сличан случај имамо и код овога питања о количницима; имамо га стога што квалификовани кандидати, о којима говори члан 99. Устава, морају бити изабрани, због чега треба изнаћи средство којим ће се тај избор обезбедити, када већ оно средство из Устава од 1888. год., према садашњем Уставу, недостаје. Истина, могло би се на ово одговорити да би то средство било у томе да носилац сваке листе окружне мора бити квалификовани кандидат, али такво наређење долази у атрибуције законодавне власти, а та власт слично наређење још није издала.

Шта више, и то је други разлог због кога тешкоће, и поред укидања двојнога количника у Уставу, постоје, може се рећи да је законодавна власт, напротив, задржала систем двогубога количника, на тај начин што она, доводећи Закон о Изборима Народних Посланика у сагласност са Уставом од 5. Јуна 1903. год., није из овога избрисала одредбе о двојном количнику (чл. 86. и 87.), из чега би се дало извести да је она такав количник задржала.¹ До душе, такав поступак законодавца

¹ Ово би се нарочито могло тврдити и по томе што се, у чл. 86. став четврти Изборнога

није саобразан Уставу, али ми знамо да је закон, донесен после Устава, старији од овога за извршну власт, па ма он био Уставу и противан.¹

Закон у коме се говори о двама количницима, цитирају чланови 95. и 99. садашњег Устава, што би значило да је законодавац, када је тај Закон са Уставом доводио у сагласност, налазио да, и према Уставу, могу бити два количника.

¹ У заглављу Закона о Изборима Народних посланика стоји: „...са изменама и допунама од 28. Јануара 1901. враћен у живот Уставом од 5. Јуна 1903. године, и доведен у сагласност с истиим Уставом, према његовом члану 201 под II“ (курзив је наш). Шта значе подвучене речи? Да ли се њима хтело рећи само то да је Изборни Закон доведен у сагласност са Уставом односно рокова, онако како то стоји у другом ставу члана 201. П. 1. [„Рокови у овом закону означени померају се у напред према одређеном дану за изборе (чл. 100.)“]. У том случају, за остале одредбе Изборнога Закона, па, дакле, и за чланове 86. и 87., важио би пропис Устава да: „С обнародовањем овога Устава, ступају на снагу, у колико не стоје у опречи с одредбама овог Устава, ови закони...“ (чл. 201. П. први став). Изгледа, међутим, да је, код овога довођења Изборнога Закона у сагласност са Уставом, законодавац отишао даље од тога, те га је довео у склад и код других одредаба, а специјално код чл. 86. и 87., пошто се у овим члановима цитирају чл. 95. и 99. (у чл. 86.) и члан 92. (у чл. 86. и 87.) Устава од 5. Јуна 1903. год. Разуме се, да, ако је ово тачно, такво довођење у сагласност са Уставом одредаба о количницима у Закону Избор-

Из овога излази да се, и поред све несумњивости да, по садашњем Уставу, нема два него само један количник, мора, било донети нов закон о изборима народних посланика било овај данашњи ревидирати, и том приликом, законодавним путем, питање о количнику саобразно Уставу регулисати. Међутим, и ако се, пре извесног времена, та реформа стављала у изглед од стране заједничке владе старијих и млађих радикала, у овај мах гласови о томе су престали.

Изгледа да се наше две демократске странке боје једног количника, и ако би таква бојазан, код њих, била нелогична: када се једним количником само проширује принцип пропорционалитета, како од тога сме бегати демократија која тај принцип представља као своју политичку творевину? Зар тај принцип не би био једна обмана, ако би га демократија држала само дотле, док он за њу не би био опасан, сужујући га, или чак и укидајући га, чим би приметила, да би, због њега, могла изгубити владу? Нарочито се престало, у круговима странака на влади, говорити о изборноме закону и о једном количнику, откада се организовала народњачко-напредњачка заједница, од чијега успеха, — а тај би успех примена једног количника могла само потенцирати, — радикалне странке страхују. Ако је ово тачно, онда би то значило да радикали идентификују садашњи државни систем са државом и, полазећи од тога гледишта, чувају се добро да

ном сасвим је погрешно, пошто Устав данашњи не зна за два него само за један количник. Због тога би се могло овде управо рећи да је Изборни Закон доведен у *несагласност* са Уставом.

доносе такве законе који би томе *режиму* могли штете нанети, без обзира на то што би ти закони били по *државу* корисни. Схватање, нетолератно и недржавно, коме је дао израза и председник садашње француске владе, г. Briand, који, за изборе посланичке од ове године, није смео увести пропорционални систем, зато што се бојао „изненађења која би тај систем био у стању омогућити“, бојао се, другим речима, неповољнога исхода избора, неповољнога по Републику. Као да је Република исто што и Француска, и као да би изненађења, непријатна по Републику, морала бити непријатна и за Француску!

Овај разлог, који одржава, код питања о представништву мањине, једно неуставно стање, јесте *партишки*. Има још један разлог, који, такође, то стање одржава, а тај је *стаљешки*. Како би се, као што смо то већ и напред рекли, морао наћи начин помоћу кога би се, пошто се једном срачунавање са два количника напусти, загарантовао избор квалификованим посланицима, то сељачки посланици, предвиђајући да тај начин може бити онај који смо већ у овом предговору напоменули и који би се састојао у томе што би носилац сваке окружне листе био квалификовани кандидат, нису, наравно, ни мало расположени да, и ако то Устав тражи, одбаце систем двугубога количника који њиховом сталежу осигурава веће учешће у парламенту и, кроз овај, и већи утицај на државне послове. Нарочито радикалне странке морају водити о овом расположењу рачуна, пошто су оне те које су тврдиле и непрестано тврде да државом треба да управља народ, то јест сељачки сталеж који саставља огромну већину народа. Да ли они не исповедају ту теорију баш зато што сеља-

чки сталеж сачињава огромну већину народа, ми у то овде нећемо улазити. Што смо хтели то је да покажемо како се једној странци може десити да се, као између две ватре, нађе између Устава и својих теорија.

Г. Гребенац је, бавећи се и тешкоћом — у самој ствари то није тешкоћа ни после чланка г. Петра Максимовића у *Штампи*, — односно домаћаја чл. 99. Устава, налази, с правом, да та уставна одредба захтева да, у сваком случају, квалификовани кандидати морају бити изабрани. Читаоци ће већ видети разлоге тога тумачења чл. 99. Устава, тумачење које је, понављамо, тачно. Ми ћемо само напоменути да међу тим разлозима није најмање важан онај који потребу да квалификовани кандидати буду изабрани објашњава и једнодомношћу нашега државнога система. Квалификовани посланици ублажују штетне последице одсуства Сената. Има, у Уставу, још одредаба које показују неповерење Уставотворца наспрам једне Скупштине. Такве су, н.пр.: она по којој Државни Савет даје мишљење о законским предлозима пре него што они изиђу пред Народну Скупштину (чл. 144. став други и чл. 111.), она о другом читању законских предлога (чл. 115.), она о забрани да Народна Скупштина може предложене буџетске позиције увећати (чл. 173. став четврти). Само се можемо питати зашто Уставотворац, када је увидео опасности система једне Скупштине, није, за отклањање њихово, усвојио најефикасније средство, а то је: одбацивање истог система увођењем Сената? Ово је био најбољи лек за зло које је и сам уочио био.

* * *

Г. Гребенац је своје теме обрадио вољом

која показује колико му је стало до строге примене, и у законима, Устава и уставности. У осталом таква воља не треба да нас зачуђава код једног правника. Тај, пак, факат што је аутор још студенат, не може, у овој прилици, ићи против њега: питања која г. Гребенац расправља у својој књижици, и ако су од великога и актуелнога политичког значаја, ипак су чисто правна питања, из области јавног права. У осталом, природа је питања, из ове области, да имају и политичке важности. Осим тога, тон је г. Гребенца овде објективан, расправски. Његов овај рад може се сматрати као семинарски рад изван семинара. Семинарски радови, па ма они били и изван семинара, јесу оно чиме студенти Универзитета, поред осталих школских дужности, треба да се баве. Ти радови ће им, још израна, дати смелости да слободно кажу своје мишљење. Студенат који почне, као такав, писати, сличан је ономе који је почео ратовати као младић: обојица стекну пре смелости када пише, због чега студенти треба да се више баве писањем него говором. Код говора се размишља површно: нема се времена за јаче размишљање. Ми у Србији патимо много зато што нам се умни рад већином састоји у говору. И у опште, данас се у свету и сувише говори, благодарећи, ми мислимо, парламентаризму који управо, по етимологији, и значи рад који се састоји у говору. Зато се у земљама са парламентаризмом много стварно не ради, а оно што се ради није солидно: тај рад је нешто врло површно као и сам говор.

У Београду, Марта 1910.

Живојин М. Периф.

НАПОМЕНА

Ова расправа постала је из мојих чланака који су објављени у бројевима 37. и 39. „Недељног прегледа“ од 11. Октобра и 1. Новембра 1909. године под насловом: „Измене у изборном закону“, и из чланака који су у току 1909. и 1910. изашли у „Штампи“. Они су сада сређени и допуњени, а штампају се у циљу да се Народној Скупштини, при решавању Изборног Закона, скрене пажња на једну погрешку која може бити од великих последица по земљу и развој њеног политичког живота.

На Проглас Краљевине 1910. г.
Београд.

С. М. Јр.

0 количнику

Систем пропорционалног бирања посланика. Када је 1888. године донет нов Устав, у њему је био спроведен и нов начин бирања посланика, који је био сасвим другачији од дотадашњег начина. Не само што је уместо јавног заведено тајно гласање, и уместо избора преко повереника заведено непосредно бирање посланика, него је и место избора по срезовима заведено бирање по окрузима. А избор по окрузима изражавао је жељу уставотворца да се у Скупштину уведу и представници мањине.

Тако је онда у Устав унето пропорционално бирање („сразмерно одређивање“) посланика према броју гласова, које су поједине кандидатске листе добиле у једном округу.

Две врсте посланика. Још једна новина коју је донео нови Устав били су т.зв. квалификовани посланици, којих је морало бити по два у сваком округу и који су заведени из бојазни да у Скупштини не преовлада сељачки елеменат,

да се не добије једна чисто сељачка Скупштина.¹

О тим посланицима говорило се у члану 100. Устава, и, пошто је одређено ко се све сматра да је квалификован, Устав је наређивао да: „ова два посланика бирају окрузи истога дана и истим начином као и остале посланике, али одвојено од њих“. Тиме су ти посланици одвојени од осталих и њихов је избор био издвојен од избора осталих посланика.

Два количника   Кад је за тим приступљено грађењу Изборног Закона према тада новом Уставу, у њему је требало ближе одредити и тај начин одвојеног бирања квалификованих посланика. А то бирање морало је бити не само одвојено, него истога дана и на исти начин као и код осталих посланика. Законодавац је нашао да ће испунити све уставне захтеве, ако у закон просто унесе два количника, један за опште и други за квалификоване посланике, помоћу којих ће се обе врсте посланика засебно (дакле, одвојено) бирати.

Измене у Уставу   Али када је 1903. године од 1903. године   требало донети Нов Устав на подлози Устава од 1888. године, Уста-

¹ Слободан Јовановић: Политичке и правне расправе, књига I, стр. 56.

вотворни Одбор изменио је, осим још неких, и те чланове који говоре о пропорционалном бирању и о квалификованим посланицима. Члан 93. Старог Устава, који је постао чланом 92. Новог Устава, добио је још један нови став; а члан 100. Старог Устава, који је постао чланом 99. Новог Устава, изгубио је свој други и трећи став. Тим променама нарочито члану 99. дат је други смисао, а њима је у Новом Уставу заведен и други, нови систем пропорционалног бирања, који се, ако не по резултатима, а оно по форми бар, разликовао од старог.

Систем пропорци-   Систем пропорционалнога
је по Уставу од   бирања по Старом Уставу
1888. године   разјашњен је у његовим
члановима 93., став II и IV, и 100.¹, и у

¹ Члан 93. старог Устава *став II*. гласи: „Целокупан број бирача који су гласали, подељен бројем посланика који има да изабере дотично изборно тело, даће количник гласова према коме се свакој листи досуђује *сразмеран број* посланичких места. Свака ће листа добити толико посланичких места, колико се пута количник садржи у гласовима које је она добила“.

Слав IV: „Ако буде посланичких места за које ни једна листа није добила број гласова раван количнику, придаваће се по један посланик оним листама које имају број количнику најближи, док се не добије одређени број посланика за дотично изборно тело. У случају

члановима 86. и 87. Изборног Закона², који још и данас важи, али коме су оба та члана побијена наређењима Новог Устава.

да је тај број једнак на више листа, решитиће коцка којој се листи има дати посланичко место“.

Члан 100. гласи: „Међу посланицима сваког округа морају бити по два лица, која поред осталих уставних услова, општих за све посланике, испуњају још и овај нарочити услов: да су свршили који факултет у земљи или на страни, или коју вишу стручну школу, која стоји у реду факултета.

Али сматраће се да имају тај услов и ако нису свршили факултет нити стручну школу сви они: а) који су били председници или потпредседници Народне Скупштине; б) министри и дипломатски агенти, и они који су то били; в) председник, потпредседник и чланови Државног Савета, и они који су то били; г) генерали и пуковници у пензији.

Ова два посланика бирају окрузи истога дана и истим начином као и остале посланике, али одвојено од њих.

² Ставови из Изборног Закона који говоре о два количника јесу:

Члан 86, став IV: „У изборним окрузима који имају да изберу и посланике са општим и посланике са нарочитим погодбама уставним, количник ће се на исти начин изнаћи посебно за посланике кандидоване по I, и за посланике кандидоване под II“.

Члан 87, став III: „У изборима окружним рачун ће се овај извршити одвојено за кандидате под I и под II“. (Тј. за опште и квалификоване кандидате).

Тај систем пропорционалног бирања јесте у томе, што се листама, према добијеним гласовима, додељује сразмеран број посланичких мандата помоћу количника, којих има *два*, један засебан за опште, и други засебан за квалификоване посланичке кандидате. (Члан 100. Устава и 86. Изборног Закона).

Осим тога тај систем предвиђа још и могућну евентуалност да се цела подела мандата не могодне извршити деобом количником, него да и после свршене деобе једно или два, или више, посланичких места остане непопуњено. У том случају Устав наређује да по једно место могу добити и листе које су добиле *број гласова мањи од количника*, оне листе које при деоби количником нису ни узимане у рачун. Само број гласова тих листа мора бити већи од остатака оних листа које су учествовале у подели мандата помоћу количника (Члан 93. Устава и 87. Изборног Закона, последњи став).

Укратко, стари систем пропорционалног бирања био је у овоме: подела мандата врши се помоћу *два количника*; листе које су добиле *број гласова мањи од количника* могу учествовати у подели мандата по остатку; и, кандидационе листе, због „одвојенога бирања“, одвајају опште од квалификованих кандидата.

Сасвим је, по форми бар, друкчији систем пропорционалног бирања у Новом Уставу, ма да се по резултатима готово и не разликује од старог система.

Као што је већ раније напоменуто, Уставотворни Одбор учинио је извесне измене у оним члановима Старога Устава који су говорили о начину пропорционалнога бирања посланика. Тај Одбор је у члан 92. (који је у Старом Уставу био члан 93., као што је речено) унео, између трећег и четвртог става, нов став који гласи; „Ако једна кандидатска листа *не добије ни количник, нени се гласови придају кандидатској листи са највећим бројем гласова*“.

Ова измена у члану 92. повукла је за собом, затим, и измену члана 99. (који је у Старом Уставу био члан 100.), и у њему су изостављена последња два става. Тај члан, дакле, ушао је у Нови Устав без оног става који је говорио о „одвојеном бирању“ квалификованих посланика. А кад у Новом Уставу нема више тог става на основу кога је под Старим Уставом уведен у Изборни Закон *други* количник, онда тај други количник из закона нема више ослоњаца у Новом Уставу, зато он и не може више постојати у Изборном Закону. Тако је, дакле, у Новом Уставу реч само *о једном количнику*, оном о коме се го-

вори у члану 92., став II. Следствено ту је реч и о *једноставности* кандидационих листа, јер се више не прави разлика у бирању општих и квалификованих посланика. Другим речима, кад у Новом Уставу нема више „одвојеног бирања“ квалификованих посланика, због кога су се по систему Старога Устава кандидационе листе раздељивале на посланичке кандидате под I и кандидате под II (Члан 86. и 87. Изборног Закона), онда по Новом Уставу не може бити ни те деобе листа.

Укратко, систем пропорционалног бирања у Новом Уставу окарактерисан је овим:

1.) Листе које остану без количника бришу се сасвим из вида при подели мандата и њихови гласови придају се листи са највећим бројем гласова (Члан 92. став IV. Новог Устава);

2.) Количник је за све посланике *један*, и то онај који се добија када се целокупан број гласача подели *целокупним бројем* посланика који дотични округ бира (Члан 92., став II Нов. Устава); и

3.) Кандидационе листе су једноставне.

У пракси није овако *досадашња пракса* сма-
трано.

Због изванредног положаја у коме се земља налазила првих дана после 29.

Маја 1903. године, када је Народно Представништво и донело овај Устав ревизијајући онај од 1888. године, ревизија је извршена на брзу руку.

Народно Представништво састало се 2. Јуна и истог дана донета је у Скупштини одлука о ревизији Старог Устава и изабран Уставотворни Одбор. Већ 4. Јуна тај Одбор прочитао је у Скупштини свој извештај о изменама које треба учинити и још истога дана Скупштина је изгласала Нов Устав, примивши предложене измене скоро без дискусије. До 9. Јуна Нови Устав примљен је био и у Сенату.

При тој ревизији, као што је већ напоменуто, промењени су и чланови 92. и 99. Устава, али како се онда хтело да учине само битне измене у Старом Уставу (О династији, о цензусу и др.), то измене у систему пропорционалног бирања нису, вероватно, ни биле оштрије запажене од оних који су срачунавали први изборни резултат под Новим Уставом, у толико пре, што и сам Изборни Закон Старог Устава није био измењен, нити замењен новим, већ просто повраћен у живот са ограничењем које је постављао члан 202. Устава. Ти први бирачки одбори при срачунавању изборног резултата, несвесно су задржали у употреби два количника, али је то после остала стална пракса.

А та тада заведена пракса при срачунавању изборног резултата, која је и данас остала у употреби, задржавала је с једне стране *два количника*, „одвојено бирање“ квалификованих посланика, чега у Новом Уставу, видели смо, нема, а са друге стране примењивала нову уставну одредбу о *ништенју листа*, које са гласовима остану испод количника.

То је, очигледно, мешање два разна система пропорционалног бирања из два Устава, које иде на штету саме пропорције, и сви избори који су извршени од времена ступања на снагу Новог Устава па до данас, нису давали Скупштину у којој би све политичке странке биле представљене *сразмерно* својим гласовима, како то Нови Устав захтева у ставу II чл. 92.

Као пример да узмемо резултат последњих избора од 18. Маја 1908. год.

На тим изборима старији радикали добили су у окрузима (а за окружне изборе, у главном, и важи систем пропорције) *163.941* глас, самостални радикали *117.531*, и напредњаци-националци *85.762* гласа.¹ Та маса гласача у Скупштини је данас овако представљена: старији радикали имају *74* посланика из округа,

¹ *Радул Веловић*, Статистички преглед избора народних посланика: Таблица избора по окрузима.

самостални радикали 38, а напредњаци-националци 19.

Очигледно је, да између броја гласача по окрузима и броја њихових посланика у Скупштини нема никакве сразмере: старији радикали који у окрузима имају само *релативну* већину гласача, добијају у Скупштини *абсоlutну* већину међу посланицима из округа (74 : 38 + 19).¹ А таквом резултату Устав не тежи кад тражи *сразмерну* поделу мандата, и до тог резултата дошло се једино погрешним рачунањем због примењивања одредаба из два разна система.

Међутим, да је изборни резултат срачунаван само по наређењима и систему Новог Устава, онда би у данашњој Скупштини од посланика из округа имали: старији радикали 61, самостални радикали 43, а напредњаци-националци 27 посланика.² То је сразмера. Старији ра-

¹ Ова несразмера види се још јасније из овога: Старији радикали имају у окрузима *два пута* више куглица од напредњака и народњака, а у Скупштини имају *четири пута* више посланика из округа. Или: напредњака, националаца и самосталних радикала има по округу за 40.000 више од старијих радикала, па опет све три странке имају у Скупштини 17 посланика из округа мање од старијих радикала.

² В. „Штампу“ бр. 281., од Октобра 1909. год., уводни чланак.

дикали имају *релативну* већину гласача по окрузима, имали би *релативну* већину посланика из округа у Скупштини.

Докази за један *количник* Да Устав који је данас у сили *предвиђа само један количник*, утврђује се још и овим:

1.) Стари Устав, на основу кога је данашњи израђен, такође није знао за *два* количника, него је говорио само о „одвојеном бирању“ квалификованих посланика. И тек тај став о „одвојеном бирању“ из Устава, као што смо видели у почетку, створио је у Изборном Закону члан о *другом количнику*, којим је, одвојено од осталих, требало одредити који су квалификовани кандидати изабрани. Сада тога става нема у Новом Уставу; Уставотворни Одбор га је избрисао при ревизији.¹

Према томе, у Нов Изборни Закон, који се буде правио на основу Устава од 1903. год., немају се спроводити одредбе о „одвојеном бирању“ које постоје у Изборном Закону од 1889. године. Другим речима: *другом количнику* нема више места у Изборном Закону, јер за њега нема више ни ослоњаца у Новом Уставу.

¹ В. Извештај Уставотворног Одбора у „Стенографским белешкама о раду ванредне Народне Скупштине за 1903. год.“, стр. 33.

Па не само то, него и чланови 86. и 87. данашњег Изборног Закона, израђеног под Старим Уставом, у којима су одредбе о *другом* количнику, морају се сматрати за неважеће, јер члан 202. Новог Устава наређује ништавост свих законских одредаба које би биле у сукобу са Уставом. А ти чланови Изборног Закона очигледно су у сукобу са Новим Уставом, јер су рађени на основу једног става Старог Устава, који у Новом Уставу не постоји. То је, у осталом, увидела и сама Народна Скупштина и испод чланова 86. и 87. Изборног Закона у новом издању, стоји примедба: „Види члан 92. Устава“. То упућивање од стране закона на Устав чини се због различности њихових наређења, и ко год прочита сва три члана запазиће одмах разлику и видеће да због тога закон и упућује на Устав. А у тој колизији, Устав је јачи јер је старији од закона; због тога закон и упућује на Устав (а не Устав на закон), односно, упућује на његов члан 92., који је, у осталом, у целом овом питању једино меродаван и једини који пресуђује питање о броју количника, и обележава ипштинско систем пропорције Новог Устава, док су у Старом Уставу то обележје давала два његова члана (Чланови 93. и 100.).

2.) Став II члана 92. Новог Устава

вели да се „свакој кандидатској листи досуђује *сразмеран број* посланичких места“. Овако како је досада срачунаван, изборни резултат, као што смо видели, није давао сразмеру у Скупштини, што је већ самим тим доказ да је такво срачунавање погрешно, да није онако како Устав тражи. А оно мора бити погрешно, јер систем који би имао: два количника и ништење листа које не добију количник, никада не би био у стању да да сразмерну поделу мандата и поред таквог система било би апсурдно наређење Устава о сразмерном представништву. Такав систем, као што је горе показано, иде несразмерно у корист већине, па ма како она незнатна била. (Бројни однос старијих према самосталним радикалима у народу, и њихов број у Скупштини.).

С друге стране, опет, систем једног количника и могућност да листе, које не добију ни тај количник, могу учествовати у подели мандата по остатку, ишао би несразмерно у корист мањине, што такође не би било у смислу онога што Устав захтева у свом члану 92., ставу II.

Зато је сасвим оправдано и природно што су по Старом Уставу, који је такође тражио сразмерну поделу мандата, постојала два количника, јер је по њему било могуће да у подели мандата по

остатку учествују и оне листе, чији би број гласова био мањи од количника. А како је подела по остатку била неизбежна у сваком округу, то је онда било могућности за мањину, да према својим гласовима осваја и мандате, и да се тако добије сразмера у Скупштини.

Исто тако, сасвим је појмљива нова одредба у чл. 92. Новог Устава о ништењу листа које остану без количника (а које није било у Старом Уставу), кад тај Устав предвиђа само један количник. Један количник је много мањи, него ма који од два количника, те је мањина, ако је мало озбиљнија, у могућности да тај количник постигне и да учествује у подели мандата, а тиме и да се створи у Скупштини сразмера према стању у народу.

И као што те сразмере нема у систему комбинованом из два количника и ништења листа које остану без количника, тако је не би било ни у систему једног количника и важности листа које не би биле велике ни колико тај количник. Тамо, несразмера је у корист већине; овде, несразмера је у корист мањине.

Према томе очигледно је, да уставотворац, тражећи *сразмерну* поделу мандата, није могао желети како ово последње, тако ни оно прво, јер ниједан

од тих система не даје сразмеру у Народној Скупштини.

3.) Сам факт, да Нови Устав предвиђа кандидационе листе *једноставне*, јер нигде ни у једном члану не захтева одвојено бирање квалификованих посланика, као што је био случај у Старом Уставу, због чега је законодавац поделио кандидате под I и под II, доказ је да у закону сме бити речи само о *једном количнику*. Одбацивањем одредбе о „одвојеном бирању“ квалификованих посланика, уставотворац од 1903. год. уклонио је сваку разлику између квалификованих и општих кандидата, и што члан 99. Новог Устава захтева да свака листа мора имати два кандидата са квалификацијама, то је сада само један услов више за способност листе, као што је услов, на пр., да на листи не сме бити кандидат ниједно лице које је без грађанске части.

У Новом Уставу, дакле, није случај који је био у Старом Уставу. Члан 99. без става о „одвојеном бирању“ има други смисао и значај, а не онај који је имао чл. 100. са тим ставом. Члан 99. Новог Устава говори о способности кандидатских листа, док је чл. 100. Старог Устава делио посланике на две врсте. То се најбоље види и по стилизацији тих чланова. Члан 99. Новог Устава почиње са: „На

свакој кандидатској листи... etc.“, а члан 100. Старог Устава почињао је са: „Међу посланицима сваког округа... etc.“.

Према томе, кад Нови Устав не прави никакву разлику између квалификованих и општих посланика нити у њихову избору; кад су листе једноставне; и кад нигде не говори о *два* количника, он и не може захтевати два, него само *један* количник. Ко би противно тврдио, морао би најпре доказати да Нови Устав прави разлику између избора квалификованих и општих посланика, да листе морају бити поцепане на кандидате под I и под II, и да је према томе могућа егзистенција и *два* количника у закону. Али ми смо видели да ни Стари Устав није говорио ни о поцепаности листа, ни о *два* количника, и да је и једно и друго у закон унесено на основу наређења Устава о „одвојеном бирању“ квалификованих посланика, којег наређења нема више у Новоме Уставу.

О квалификованим посланицима

Дефиниција квалифи- Квалификовани или посла-
кованих по- ници према чл. 99. Устава
сланика јесу они, који поред услова
општих за све посланике имају још и тај:
да су свршили који факултет у Србији
или на страни, или коју вишу стручну
школу која је равна факултету.

По Старом Уставу сматрало се да
тај нарочити услов имају и сви они који
су били: председници и потпредседници
Скупштине, министри, дипломатски аген-
ти и председници и чланови Државног
Савета, па ма и не били људи факул-
тетске спреме, затим генерали и пуков-
ници у пензији.

Али осим овога, члан који је у том
Уставу (Члан 100.) говорио о квалифи-
кованим посланицима, био је још проши-
ренији, и имао је још једно наређење,
које је говорило како ће се ти посланици
бирати: истога дана, истим начином као
и остали посланици, *али одвојено од њих.*

Избор квалифи-
кованих посланика
по Уставу од 1888.
године

То „одвојено од њих“ де-
финитивно је одређивало
положај квалификованих
посланика и начин њихо-

вог бирања.

Ти посланици бирани су истог дана и истим начином као и остали, дакле: на дан општих избора, непосредно и тајно помоћу куглица. Остаје још наредба о „одвојеном бирању“. Одвојено бирање, то је одвојена кандидација, засебна листа, засебна кутија на дан избора, засебна, друга куглица, и следствено засебан, *други количник*, који се у сваком округу добијао деобом броја гласача са два, јер је сваки округ бирао само по два квалификована посланика.

Али Скупштина при прављењу Изборног Закона, није спровела тако потпуно одвојено бирање квалификованих посланика. Да тако уради биле су две сметње.

Прво, Устав је у ставу I члана 100. наређивао да *међу посланицима* (одн. кандидатима) сваког округа морају бити двојица са квалификацијама. Да је изведено потпуно одвојено и засебно бирање квалификованих, онда би се морало наредити да једни исти предлагачи морају подносити истовремено две листе, једну са општим и другу са квалификованим кандидатима, које једна без друге не би важиле. Таква наредба, дакле, компли-

ковала би предизборне радње, а то је требало избећи.

Друго, требало је учинити да само гласање иде што брже, јер је рок од неколико дневних сати и иначе врло кратак, а то се не би постигло кад би гласачи имали да гласају два пута, прво за једне, на после за друге кандидате.

Тако се онда дошло до *једне листе али са одвојеним кандидатима*: кандидатима под I и кандидатима под II, који су ипак бирани сваки за се, одвојено, помоћу засебних количника, што и јесте *битна одлика* засебног бирања.

Два количника морала су, дакле, остати и ако је постала једна, али раздељена листа, а морала су остати јер они и карактеришу одвојено бирање; помоћу тог другог количника било је врло лако одредити која листа добија квалификоване посланике, односно, лако се могло одредити који су квалификовани посланици изабрани.

У Уставу од 1903. год. то више није случај. Одредбу о „одвојеном бирању“, као што смо већ видели, Уставотворни Одбор избрисао је при ревизији Устава у 1903. години, а у накнаду за њу није дао никакву другу. Тиме су поништени и сви чланови у Изборном Закону, који су истицали из тог уставног наређења.

Избор квалифи-
кованих посланика
по Уставу од 1903.
године

Поменуто је већ да је члан Новог Устава који говори о квалификованим посланицима скученији од истог члана у Старом Уставу; али ипак зато он није ништа мање јасан и одређен. Тај члан наређује једино да на свакој кандидатској листи мора имати два кандидата са једним нарочитим условом, а за тим вели шта се сматра као тај услов. Кад, дакле, Устав ништа више не говори о квалификованим посланицима, значи да се са њима, у погледу начина њиховог бирања, има поступати као и са осталим посланицима, да се и на њих имају применити наређења члана 92. Устава. Кад једном квалификовани кандидати са својим нарочитим условом дођу на кандидатску листу, они се тада потпуно изједначују са осталим посланицима, задржавајући извесно преимућство при подели мандата у толико, у колико је сваки округ приморан да у Скупштину пошаље два квалификована посланика, као што ћемо то ниже видети.

Једноставност
кандидационих
листа

Али изменом која је у Новом Уставу учињена у погледу квалификованих посланика, учињена је истовремено и измена у погледу облика кандидационих листа. Кад нема више „одвојеног би-

рања“, кад нема више два количника, нема више ни поделе кандидатских листа на „посланике под I“ и „посланике под II“, него оне постају једноставне, на њима има само „посланика под I“.

То потврђује и члан 92. Устава у ставу III. Ту се вели: „У свакој листи количник ће се придавати најпре кандидату на челу листе па за тим осталим кандидатима у реду у којем су назначени, док се не исцрпе број њезиних гласова“. Као што се види, ту је реч само о једној деоби листа количником, „...па за тим осталим кандидатима, док се не исцрпе број њезиних гласова“, а ту би деобу немогуће било извршити када би листа била поцепана на два дела (I и II); уз то би се још могло десити да у том случају који округ остане без квалификованих посланика, јер за њих нема више одвојеног бирања и другог количника.

У Старом Уставу била је иста таква одредба у члану 93., па су ипак тада листе биле поцепане на два дела; у ствари то онда, под оним уставним наређењима из члана 100., и није било цепање. Због „одвојеног бирања“ квалификованих посланика, једна кандидатска листа, по одредбама Старог Устава које су биле спроведене кроз Изборни Закон, била је само *сложена листа* из две једноставне листе, које су свака за се чиниле целину, али

које једна без друге не би могле важити. Ту, дакле, треба сматрати не да је било цепање листа, него техничко уједињавање две листе на једној заједничкој листи, са разлога који су напред изложени. Зато сада, када по Новом Уставу нема више „одвојеног бирања“ на основу чега је дошло и до другог количника и до „посланика под II“ нема више ни оправдања поделити листа на I и на II.

Положај квалификованих посланика према Уставу од 1903. године

Члан 99. Устава који говори о квалификованим посланицима вели само да на свакој кандидатској листи морају бити два кандидата са квалификацијама. За време ревизије Устава у 1903. год. у том члану учињена је извесна измена, и на место: „Међу посланицима сваког“, члан почиње са: „На свакој кандидатској листи изборног...“ и т. д.¹ Према томе би изгледало да се више не тражи да квалификовани кандидати морају бити и изабрани. Чак и сам председник и извештач Уставотворног Одбора г. *Петар Максимовић* дао је у Нар. Скупштини ово обавештење о новој стилизацији члана 99.: „Овде стоји да два

¹ В. „Стеногр. бел. о раду ванр. Нар. Скупштине за 1903.“, Извештај Уставотвор. Одбора, стр. 33.

лица морају бити квалификована, али не стоји да морају бити изабрана. У Старом Уставу стајало је да морају бити изабрани. Сад од бирача зависи где ће тим људима дати места на листи“.¹

То објашњење је погрешно, јер би према њему наређења члана 99. била само формална, а сам члан бесмислен. На против, тиме што се захтева да свака кандидациона листа мора имати и два квалификована кандидата, захтева се истовремено да и листа изабраних посланика мора имати исти облик; другим речима, да и међу изабраним посланицима морају најмање двојица бити са квалификацијама. Облик који има кандидациона листа, мора имати и листа изабраних посланика, иначе би нарочита наређења о облику кандидатских листа била илузорна.

Кад би Устав хтео да два квалификована кандидата не морају бити изабрани, него да од воље бирача зависи на које ће их место ставити па да им према томе зависи избор, онда Устав у том смислу не би ни постављао никакав захтев, него би оставио да бирачи сами одлучују: хоће ли на листу ставити и којег квалификованог кандидата

¹ „Стеногр. белешке ванредне Нар. Скупштине за 1903.“, Говор П. Максимовића, стр. 63.

или неће? Устав дакле, баш хоће да сваки округ пошаље у Скупштину по два посланика са квалификацијама. То је јасно не само по наређењима члана 99., него и по тенденцијама са којих су квалификовани посланици и заведени и о којима је било речи у првом делу ове расправе.

Те исте мисли и тенденције, шта више, појавиле су се у Скупштини и при ревизији Устава у 1903. години, те то искључује помисао да се тада доиста хтео напустити систем квалификованих посланика.

У краткој дискусији која се у Скупштини водила 1903. год. код члана 99. *г. Стојан Рибарац*, као учесник конференције политичара на којој је у договору с провизорном владом одлучено да се у Скупштини захтева повратак у живот Устава од 1888. год., дао је у Скупштини, поводом напада једног посланика на квалификоване кандидате, ово саопштење:

„Укидањем *Сената* Народно Представништво створило је моралну обавезу да да могућности интелигенцији (тј. квалификованим кандидатима) да у Народно Представништво *уђе* на други начин!“¹

Дати интелигенцији могућности да уђе у Скупштину, то није само натерати бираче да интелигенцију кандидује, него

¹ „Стенограф. белешке за 1903.“, стр. 65.

и да је изабере, јер ући у парламенат значи бити изабран за посланика а не само бити канديدован.

Али и сам *г. П. Максимовић* демантовао је себе у даљем току свог поменутог говора. Одмах после једне реченице, *г. Максимовић* вели:

„Кад је Велика Народна Скупштина сматрала да треба да донесе једну обавезну одредбу да треба да имамо *квалификованих посланика*, онда ја налазим да ту одредбу треба да *одржимо* тим пре што сте до сада имали Сената, а сада Сената немате.“¹

Дакле и *г. Максимовић* признаје да одредбу Старог Устава о квалификованим посланицима треба *одржати*, да *квалификованих посланика* треба имати; не само *квалификованих кандидата* на листама, него баш *посланика* у Скупштини, где ће они, у неку руку, замењивати чланове Горњег Дома.

Место квалификованих кандидата на кандидатским листама

Кад нема више сумње да по два квалификована кандидата морају у сваком округу бити и изабрани; кад су кандидатске листе према Новом Уставу једноставне; и кад више нема засебног количника помоћу кога је раније

¹ „Стенограф. бел. за 1903.“, стр. 63.

било лако одредити ко је од квалификованих кандидата изабран, онда треба наћи нов начин, на који ће тим кандидатима, помешаним на листи са осталима, помоћу једног количника бити осигуран избор.

Другог начина нема него да ти квалификовани кандидати или бар један од њих, дођу на чело листе, да дођу на место одакле почиње подела мандата.

То не само што не би било противно Уставу, него би тек такво решење једино било у духу његовог наређења у члану 99. Наређењем да на свакој листи морају бити два кандидата са квалификацијама, Устав је дао квалификованим посланицима већу важност над осталима: Једна листа на којој не би била два квалификована кандидата, не би вредела, суд је не би могао потврдити; док листа која би имала све кандидате са квалификацијама била би исправна и суд би је примио. А кад Устав даје првенство квалификованим кандидатима, зашто им онда то првенство не би признао и нови Изборни Закон? То признање, дакле, дало би се једино тиме, када би се законом квалификованим посланицима, или бар једном од њих, дало првенство и на листи.

Тако би избор квалификованих посланика био потпуно осигуран. Јер ако би

која листа прошла цела, она би већ самим тим увела оба своја квалификована кандидата; а ако би требало узимати и кандидате са других листа, онда, пошто подела мандата почиње од кандидата на челу листе, који би морао бити са квалификацијама, био би осигуран избор и другог квалификованог кандидата.

Закључак Као и у питању количника, тако и у питању избора квалификованих посланика, једино је ме-родаван члан 92. са чланом 99. Устава, и из њихових наређења имају се у новом Изборном Закону прописати ближе одредбе. Какве те одредбе имају бити, покушало се изнети у овој краткој расправи.

Сви прописи данашњег Изборног Закона, који се односе како на количнике тако и на квалификоване посланике, понављамо, не смеју се узимати у обзир, јер су они израђени на основу извесних наређења из Старог Устава, којих у Новоме Уставу нема више.

